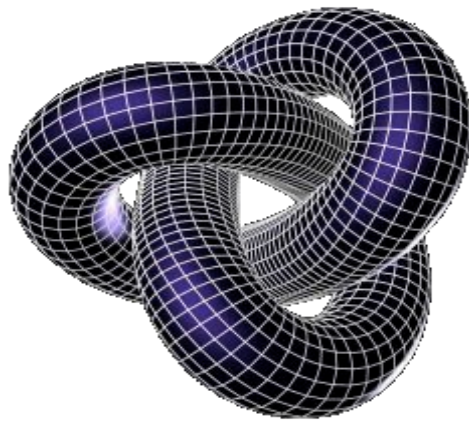

Ζακ ΛΑΚΑΝ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ
ΓΡΑΜΜΕΣ
ΕΝΟΨΕΙ ΕΝΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ**

**PROPOS DIRECTIFS
POUR UN CONGRÈS SUR
LA SEXUALITÉ
FÉMININE**

*Το παρόν έντυπο προορίζεται για αποκλειστική
χρήση των μελών των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου*

*Document interne aux Forums du Champ Lacanien et destiné à
ses membres*

Jacques Lacan
PROPOS DIRECTIFS POUR UN CONGRÈS
SUR LA SEXUALITÉ FÉMININE
Écrits, pp. 725-736,
Éditions du Seuil, 1966, Paris

Ζακ Λακάν
ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΕΝΟΨΕΙ ΕΝΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ
Γραπτά, σελ. 725-736,
Εκδόσεις Seuil, 1966, Paris

Η μετάφραση του κειμένου αυτού πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της Σχολής Ψυχανάλυσης των Φόρουμ του Λακανικού Πεδίου Γαλλίας από τους Καλλιόπη ΚΟΥΚΟΥΛΑΚΗ και Νίκο ΖΟΡΜΠΑ.

Ευχαριστούμε θερμά όλους όσους μας βοήθησαν με τις παρατηρήσεις και τις αναγνώσεις τους στη σύνταξη της τελικής μορφής του ελληνικού κειμένου.

La présente traduction a été effectuée dans le cadre de l'École de Psychanalyse des Forums du Champ Lacanien – France
par Calliopé KOUKOULAKIS et Nicolas ZORBAS.

Nous remercions tous ceux qui nous ont permis, avec leurs observations, leurs suggestions et leur deuxième lecture, l'amélioration de la forme finale du texte grec.

**Propos Directifs Pour Un Congrès
Sur La Sexualité Féminine
(1960)**

**Κατεθυντήριες Γραμμές
Ενόψει Ενός Συνεδρίου
Για Τη Γυναικεία Σεξουαλικότητα
(1960)**

PROPOS DIRECTIFS POUR UN CONGRES SUR LA SEXUALITE FEMININE

I. – INTRODUCTION HISTORIQUE¹

Si l'on considère l'expérience de la psychanalyse dans son développement depuis 60 ans, on ne surprendra pas à relever le fait que, s'étant conçue d'abord comme fondant sur la répression paternelle le complexe de castration, premier issu de ses origines, – elle a progressivement orienté vers les frustrations venant de la mère un intérêt où ce complexe n'a pas été mieux élucidé pour distordre ses formes.

Une notion de carence affective, liant sans médiation aux défauts réels du maternage les troubles du développement, se redouble d'une dialectique de fantasmes dont le corps maternel est le champ imaginaire.

Qu'il s'agisse là d'une promotion conceptuelle de la sexualité de la femme, n'est pas douteux, et permet d'observer une négligence marquante.

II. – DEFINITION DU SUJET

Elle porte sur le point même où l'on voudrait en cette conjoncture ramener l'attention : à savoir la partie féminine, si ce terme a un sens, de ce qui se joue dans la relation génitale, où l'acte du coït tient une place au moins locale.

Ou pour ne pas déchoir des repères biologiques élevés ou nous continuons à nous plaire : quelles sont les voies de la libido décernées à la femme par les phanères anatomiques de différenciation sexuelle des organismes supérieurs ?

III. – RECOLEMENT DES FAITS

Un tel projet commande de récolter d'abord :

- A) les phénomènes attestés par les femmes dans les conditions de notre expérience sur les avenues et l'acte du coït, en tant qu'ils confirment ou non les bases nosologiques de notre départ médical ;
- B) la subordination de ces phénomènes aux ressorts que notre action reconnaît comme désirs, et spécialement à leurs rejets inconscients, – avec les effets,

---

¹ Ce congrès a eu lieu sous le nom de: Colloque international de psychanalyse du 5 au 9 septembre 1960 à l'Université municipale d'Amsterdam. Paru dans le dernier numéro de *La Psychanalyse* auquel nous ayons de notre main collaboré.

Κατευθυντήριες γραμμές ενόψει ενός συνεδρίου για τη γυναικεία σεξουαλικότητα

A. Ιστορική εισαγωγή²

Αν εξεταστεί η εμπειρία της ψυχανάλυσης στα πλαίσια της πορείας της των τελευταίων εξήντα χρόνων, δε θα μας προκαλούσε έκπληξη αν έλεγε κανείς ότι ενώ αυτή είχε αρχικά συλληφθεί εδραιώνοντας το σύμπλεγμα του ευνουχισμού πάνω στην πατρική καταστολή, ως πρώτο αποτέλεσμα της καταγωγής της, στράφηκε σταδιακά προς τις ματαιώσεις που προέρχονται από τη μητέρα, όπου όμως το εν λόγω σύμπλεγμα δεν αποσαφηνίστηκε καλύτερα, παρά την αλλοίωση των μορφών του.

Σε μια κάποια έννοια συναισθηματικής έλλειψης που συνδέει χωρίς διαμεσολάβηση τις διαταραχές της ανάπτυξης με τις πραγματικές ατέλειες της μητρικής φροντίδας, ήρθε να προστεθεί μια διαλεκτική φαντασιώσεων όπου το σώμα της μητέρας αποτελεί το εικονοφαντασιακό πεδίο.

Δεν χωρά αμφιβολία ότι πρόκειται εδώ για εννοιολογική αναβάθμιση της σεξουαλικότητας της γυναίκας, γεγονός που μας επιτρέπει άλλωστε να παρατηρήσουμε μια αξιοσημείωτη αμέλεια.

B. Ορισμός του θέματος

Η αμέλεια έγκειται στο σημείο εκείνο όπου, κατά την παρούσα συγκυρία, επιθυμώ να στρέψω την προσοχή σας: δηλαδή στη γυναικεία πλευρά, αν αυτός ο όρος έχει κάποιο νόημα, όσων διαδραματίζονται στη γενετήσια σχέση, όπου η πράξη της συνουσίας έχει θέση, σε τοπικό επίπεδο τουλάχιστον.

Ή, για να μην ξεφεύγουμε από τα υψηλά βιολογικά σημεία αναφοράς στα οποία συνεχίζουμε να αρεσκομάστε: ποιες είναι οι οδοί της λίμπιντο που αποδίδονται στη γυναίκα από τα φανερά ανατομικά στοιχεία της σεξουαλικής διαφοροποίησης των ανώτερων οργανισμών;

Γ. Καταγραφή των γεγονότων

Παρόμοιος σκοπός επιτάσσει να καταγράψουμε αρχικά:

A) τα φαινόμενα που μαρτυρούν οι γυναίκες, στα πλαίσια της πρακτικής μας, σχετικά με τις οδούς πρόσβασης στην πράξη της συνουσίας και σχετικά με την ίδια την πράξη, και στο εάν επιβεβαιώνουν ή όχι τα νοσολογικά δεδομένα που παραθέτει η ιατρική, που υπήρξε και το σημείο αφετηρίας μας.

B) την υπαγωγή των φαινομένων αυτών στις κινητήριες δυνάμεις που η πράξη μας αναγνωρίζει ως επιθυμίες, και, ειδικότερα, στα ασυνείδητα παράγωγά τους – με τα αποτελέσματα,

---

² Το συνέδριο αυτό έλαβε χώρα με τον τίτλο «Διεθνής Συνάντηση Ψυχανάλυσης», από την 5η μέχρι την 9η Σεπτεμβρίου 1960 στο Πανεπιστήμιο της πόλης του Άμστερνταμ. Δημοσιεύτηκε στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού «La Psychanalyse», με το οποίο συνεργαστήκαμε κι εμείς.

afférents ou efférents par rapport à l'acte, qui en résultent pour l'économie psychique –, parmi lesquels ceux de l'amour peuvent être regardés pour eux-mêmes, sans préjudice de la transition de leurs conséquences à l'enfant ;

C) les implications jamais révoquées d'une bisexualité psychique rapportée d'abord aux duplications de l'anatomie, – mais de plus en plus passées au compte des identifications personnologiques.

IV. – ÉCLATS DES ABSENCES

D'un tel sommaire, certaines absences se dégageront dont l'intérêt ne peut être éludé par un non-lieu :

1) Les nouvelles acquisitions de la physiologie, les faits du sexe chromosomique par exemple et ses corrélats génétiques, sa distinction du sexe hormonal, et leur quote-part dans la détermination anatomique, – ou seulement ce qui apparaît du privilège libidinal de l'hormone mâle, voire l'ordination du métabolisme œstrogène dans le phénomène menstruel –, si la réserve toujours s'impose dans leur interprétation clinique, ne laissent pas moins à réfléchir d'être restés ignorés d'une pratique où l'on excipe volontiers d'un accès messianique à des chimismes décisifs. La distance ici gardée au réel peut soulever en effet la question de la coupure intéressée, – qui, si elle n'est pas à faire entre le somatique et le psychique solidaires, s'impose entre l'organisme et le sujet, à condition qu'on répudie pour ce dernier la cote affective dont l'a chargée la théorie de l'erreur pour l'articuler comme le sujet d'une combinatoire, seule à donner son sens à l'inconscient.

2) Inversement un paradoxe original de l'abord psychanalytique, la position-clef du phallus dans le développement libidinal, intéresse par son insistance à se répéter dans les faits.

C'est ici que la question de la phase phallique chez la femme redouble son problème de ce qu'après avoir fait rage entre les années 1927-1935, elle ait été laissée depuis lors dans une tacite indivision au bon vouloir des interprétations de chacun.

C'est à s'interroger sur ses raisons qu'on pourra rompre ce suspens.

Imaginaire, réelle ou symbolique, concernant l'incidence du phallus dans la structure subjective où s'accommode le développement, ne sont pas ici les mots d'un enseignement particulier, mais ceux-là même où se signalent sous la plume des auteurs les glissements conceptuels qui, pour n'être pas contrôlés, ont conduit à l'atonie de l'expérience après la panne du débat.

επαγωγικά ή παραγωγικά, αναφορικά στην πράξη, που απορρέουν για την ψυχική οικονομία - και μεταξύ των οποίων τα παράγωγα της αγάπης μπορούν να αξιολογηθούν αυτοτελώς, για να μην αναφέρουμε και τη μετάβαση των συνεπειών τους στο παιδί.

Γ) τις ουδέποτε ανακληθείσες προεκτάσεις μιας ψυχικής αμφιφυλοφιλίας που αρχικά αποδόθηκαν στις διττές εκφάνσεις της ανατομίας – αλλά που όλο και περισσότερο αποδίδονται στις προσωπολογικές ταυτίσεις.

Δ. Στοιχεία που λάμπουν δια της απουσίας τους

Από την παραπάνω σύνοψη, καθίστανται ορατές ορισμένες απουσίες το ενδιαφέρον των οποίων δε μπορεί να αποσιωπηθεί ως μη-υπάρχον:

1. Αν και οφείλει κανείς να είναι πάντοτε επιφυλακτικός ως προς την κλινική ερμηνεία των νέων κεκτημένων της φυσιολογίας (όπως είναι τα δεδομένα του χρωμοσωμικού φύλου για παράδειγμα και τα γενετικά του συνακόλουθα, η διαφοροποίησή του από το ορμονικό φύλο, και το ποσοστό συμμετοχής τους στον προσδιορισμό της ανατομίας – δηλαδή απλά ό,τι διαφαίνεται από τη λιβιδινική υπεροχή της ανδρικής ορμόνης, και μάλιστα στη ρύθμιση του μεταβολισμού των οιστρογόνων στο φαινόμενο της εμμηνόρροιας), δεν παύει, παρ' όλα αυτά, να προκαλεί απορία το γεγονός ότι αγνοήθηκαν από μια πρακτική η οποία, κατά τ' άλλα, δε διστάζει να φτάνει σε μεσσιανικούς παροξυσμούς για αποφασιστικής σημασίας χημικά φαινόμενα.

Η απόσταση που διατηρήθηκε, στην περίπτωση αυτή, ως προς το πραγματικό μπορεί, πράγματι, να εγείρει το ερώτημα της τομής που μας ενδιαφέρει - η οποία, αν και δεν είναι εκείνη μεταξύ σωματικού και ψυχικού, που είναι αλληλένδετα, επιβάλλεται όμως μεταξύ οργανισμού και υποκειμένου, υπό τον όρο να απορρίψουμε τη συναισθηματική χροιά με την οποία φόρτωσε το υποκείμενο η θεωρία του σφάλματος, ώστε να αρθρωθεί ως υποκείμενο μιας συνδυαστικής, της μόνης που μπορεί να αποδώσει το νόημά του στο ασυνείδητο.

2. Αντίστροφα, ένα από τα πρωταρχικά παράδοξα της ψυχαναλυτικής προσέγγισης, δηλαδή η θέση κλειδί του φαλλού στην ανάπτυξη της λίμπιντο, προκαλεί ενδιαφέρον δια της επιμονής του να επαναλαμβάνεται στα γεγονότα.

Σε αυτό το σημείο αναδιπλασιάζεται η δυσκολία της προβληματικής του ζητήματος του φαλλικού σταδίου στη γυναίκα, δεδομένου ότι αφού το θέμα δημιούργησε έντονη συζήτηση κατά την περίοδο 1927-1935, αφέθηκε από τότε σε μια σιωπηρή συμφωνία που ο καθένας είναι ελεύθερος να την ερμηνεύει κατά το δοκούν.

Αν διερωτηθούμε ποιοι λόγοι συνέβαλαν στην εξέλιξη αυτή, θα βρεθούμε και σε θέση να βάλουμε τέλος στην αναμονή.

Οι λέξεις «εικονοφαντασιακή, πραγματική ή συμβολική» σχετικά με την επίπτωση του φαλλού στην υποκειμενική δομή όπου προσαρμόζεται η ανάπτυξη, δεν αποτελούν μέρος μιας ιδιαίτερης διδασκαλίας, αλλά οι λέξεις εκείνες που σηματοδοτούν στα γραπτά των συγγραφέων τα εννοιολογικά ολισθήματα τα οποία, συνεπεία έλλειψης ελέγχου, οδήγησαν στην ατονία της εμπειρίας μετά το τέλμα όπου οδηγήθηκε ο διάλογος.

V. – L'OBSCURITE SUR L'ORGANE VAGINAL

L'aperception d'un interdit, pour oblique qu'en soit le procédé, peut servir de prélude.

Se confirme-t-elle dans le fait qu'une discipline qui, pour répondre de son champ au titre de la sexualité, semblait permettre d'en mettre au jour tout le secret, ait laissé ce qui s'avoue de la jouissance féminine au point précis où une physiologie peu zélée donne sa langue au chat ? L'opposition assez triviale entre la jouissance clitoridienne et la satisfaction vaginale, a vu la théorie renforcer son motif jusqu'à y loger l'inquiétude des sujets, voire la porter au thème, sinon à la revendication, – sans que l'on puisse dire pourtant que leur antagonisme ait été plus justement élucidé.

Ceci pour la raison que la nature de l'orgasme vaginal garde sa ténèbre inviolée.

Car la notion massothérapique de la sensibilité du col, celle chirurgicale d'un *noli tangere* sur la paroi postérieure du vagin, s'avèrent dans les faits contingentes (dans les hystérectomies sans doute, mais aussi dans les aplasies vaginales !).

Les représentantes du sexe, quelque volume que fasse leur voix chez les psychanalystes, ne semblent pas avoir donné leur meilleur pour la levée de ce sceau.

Mise à part la fameuse « prise à bail » de la dépendance rectale où Mme Lou Andréas-Salomé a pris position personnelle, elles s'en sont généralement tenues à des métaphores, dont la hauteur dans l'idéal ne signifie rien qui mérite d'être préféré à ce que le tout-venant nous offre d'une poésie moins intentionnelle.

Un Congrès sur la sexualité féminine n'est pas près de faire peser sur nous la menace du sort de Tirésias.

VI. – LE COMPLEXE IMAGINAIRE ET LES QUESTIONS DU DEVELOPPEMENT

Si cet état de choses trahit une impasse scientifique dans l'abord du réel, le moins qu'on puisse attendre pourtant de psychanalystes, réunis en congrès, c'est qu'ils n'oublient pas que leur méthode est née précisément d'une impasse semblable.

Si les symboles ici n'ont d'autre prise qu'imaginaire, c'est probablement que les images sont déjà assujetties à un symbolisme inconscient, autrement dit à un complexe, – qui rend opportun de rappeler qu'images et symboles *chez* la femme ne sauraient être isolés des images et des symboles *de* la femme.

Ε. Το σκοτάδι που περιβάλλει τον γυναικείο κόλπο

Εν είδει προοιμίου αναφέρουμε τη συνειδητή αντίληψη της ύπαρξης ενός απαγορευμένου, όσο πλάγιος κι αν είναι ο τρόπος μεθόδευσής του.

Και το ερώτημα: μήπως επιβεβαιώνεται η αντίληψη αυτή από το γεγονός ότι ο γνωστικός μας τομέας, που εδράζει το αντικείμενό του στη σεξουαλικότητα, και που φαινόταν πως θα επέτρεπε την αποκάλυψη όλου του μυστηρίου επί του συγκεκριμένου θέματος, άφησε τελικά ό,τι μπορεί να αρθρωθεί από τη γυναικεία απόλαυση στο ίδιο ακριβώς σημείο όπου μια άνευ κινήτρου φυσιολογία είχε ήδη σηκώσει τα χέρια ψηλά;

Η αρκετά ανούσια αντίθεση μεταξύ κλειτοριδικής απόλαυσης και κολπικής ικανοποίησης, ενίσχυσε τις θέσεις της θεωρίας μέχρι του σημείου να εστιάσει εκεί την ανησυχία των υποκειμένων, να καθίσταται κεντρικό θέμα, ακόμα και αντικείμενο διεκδίκησης – χωρίς όμως να μπορεί κανείς να πει ότι ο “ανταγωνισμός” μεταξύ τους αποσαφηνίστηκε καλύτερα. Και αυτό διότι η φύση του κολπικού οργασμού διαφυλάσσει ανέπαφο το έρεβος στο οποίο είναι βυθισμένη.

Διότι η άποψη της θεραπείας της ευαισθησίας του τραχήλου με μαλάξεις ή η χειρουργική θέση της μη επέμβασης (*noli tangere*) επί του οπίσθιου τοιχώματος του κόλπου αποδεικνύονται πρακτικά ότι είναι της τάξης του τυχαίου (στις υστερεκτομές σίγουρα, αλλά και σε απλασίες του κόλπου!).

Οι εκπρόσωποι του θηλυκού γένους, όποιο ειδικό βάρος και αν είχε η φωνή τους μεταξύ των ψυχαναλυτών, δε φαίνεται ότι έδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους για να αποκαλυφθεί το μυστήριο.

Πέρα από την περίφημη «μίσθωση» της εξάρτησης από το ορθό για την οποία η κυρία Λου Αντρέας-Σαλομέ πήρε προσωπική θέση, γενικότερα, οι γυναίκες αρκέστηκαν σε μεταφορικά σχήματα, τα υψηλά ιδανικά των οποίων δεν περιέχουν όμως τίποτα που να τα καθιστά προτιμότερα από ό,τι μας προσφέρει ήδη η ποίηση του καθενός που δεν έχει καν τον συγκεκριμένο σκοπό.

Ένα Συνέδριο με θέμα τη γυναικεία σεξουαλικότητα δε θα μπορέσει διόλου να μας κάνει να αισθανθούμε ότι απειλούμαστε με την τύχη του Τειρεσία.

ΣΤ. Το φανταστικό σύμπλεγμα και τα ερωτήματα περί ανάπτυξης

Αν η παρούσα κατάσταση των πραγμάτων αποκαλύπτει ένα επιστημονικό αδιέξοδο ως προς την προσέγγιση του πραγματικού, το ελάχιστο που θα μπορούσε κανείς εντούτοις να προσδοκά από τους αναλυτές, όταν συγκεντρώνονται σε ένα συνέδριο, είναι να μην ξεχνούν ότι η μέθοδος εργασίας τους δημιουργήθηκε συγκεκριμένα από ένα παρόμοιο αδιέξοδο.

Αν, στην προκειμένη περίπτωση, τα σύμβολα δεν έχουν άλλη λαβή παρά μόνο εκείνη του εικονοφανταστικού, αυτό οφείλεται πιθανώς στο ό,τι οι εικόνες υπόκεινται ήδη σε έναν συμβολισμό ασυνείδητο, με άλλα λόγια, σε ένα σύμπλεγμα. Το συγκεκριμένο γεγονός μας ωθεί στο να υπενθυμίσουμε ότι εικόνες και σύμβολα στη γυναίκα δε θα μπορούσαν να διαχωριστούν από τις εικόνες και τα σύμβολα της γυναίκας.

La représentation (*Vorstellung* au sens où Freud emploie ce terme quand il marque que c'est là ce qui est refoulé), la représentation de la sexualité féminine conditionne, refoulée ou non, sa mise en œuvre, et ses émergences déplacées (où la doctrine du thérapeute peut se trouver partie prenante) fixent le sort des tendances, si dégrossies naturellement qu'on les suppose.

On doit retenir que Jones dans son adresse à la Société de Vienne qui semble avoir brûlé la terre pour toute contribution depuis, n'ait déjà plus trouvé à produire que son ralliement pur et simple aux concepts kleinien dans la parfaite brutalité où les présente leur auteur : entendons l'insouci où Melanie Klein se tient, – à inclure les fantasmes œdipiens les plus originels dans le corps maternel –, de leur provenance de la réalité que suppose le Nom-du-Père.

Si l'on songe que c'est tout ce à quoi aboutit Jones de l'entreprise de réduire le paradoxe de Freud, installant la femme dans l'ignorance primaire de son sexe, mais aussi tempéré de l'aveu instruit de notre ignorance, – entreprise si animée chez Jones du préjugé de la dominance du naturel qu'il trouve plaisant de l'assurer d'une citation de la Genèse –, on ne voit pas bien ce qui a été gagné.

Car puisqu'il s'agit du tort fait au sexe féminin (« une femme est-elle née ou faite ? », s'écrie Jones) par la fonction équivoque de la phase phallique dans les deux sexes, il ne semble pas que la féminité soit plus spécifiée à ce que la fonction du phallus s'impose encore plus équivoque d'être reculée jusqu'à l'agression orale.

Tant de bruit en effet n'aura pas été vain, s'il permet de moduler les questions suivantes sur la lyre du développement, puisque c'est là sa musique.

- 1) Le mauvais objet d'une phallophagie fantastique qui l'extrait du sein du corps maternel, est-il un attribut paternel ?
  - 2) Le même porté au rang de bon objet et désiré comme un mamelon plus maniable (*sic*) et plus satisfaisant (en quoi ?), la question se précise : est-ce au même tiers qu'il est emprunté. Car il ne suffit pas de se parer de la notion du parent combiné, il faut encore savoir si c'est en tant qu'image ou que symbole que cet hybride est constitué.
  - 3) Le clitoris, tout autistique qu'en soient les sollicitations, s'imposant pourtant dans le réel, comment vient-il à se comparer aux fantasmes précédents ?
- Si c'est indépendamment qu'il met le sexe de la petite fille sous le signe

Η αναπαράσταση (*Vorstellung* με την έννοια που ο Φρόιντ χρησιμοποιεί τον όρο όταν σημειώνει πως αυτό είναι ό,τι απωθείται), η αναπαράσταση της γυναικείας σεξουαλικότητας, απωθημένης ή όχι, ρυθμίζει την πραγμάτωσή της, και οι μετατεθείσες εκφάνσεις της (όπου η θεωρητική τοποθέτηση του θεραπευτή μπορεί να έχει άμεσες επιπτώσεις) καθορίζουν τη μοίρα των τάσεων, τόσο φυσικά «εκλεπτυσμένων» όσο τις υποθέτουμε.

Οφείλουμε να συγκρατήσουμε ότι ο Τζόουνς, όταν απευθύνθηκε στην Εταιρία της Βιέννης, η οποία φαίνεται πως «έφαγε τον κόσμο» για την παραμικρή συνεισφορά από τότε στο θέμα αυτό, δεν είχε βρει τίποτα καλύτερο να παρουσιάσει από την απλή και ξεκάθαρη στράτευση του υπέρ των κλαϊνικών εννοιών και μάλιστα με την εξαιρετικά ακατέργαστη μορφή με την οποία τις παρουσιάζει η Μέλανι Κλάιν: δηλαδή, την αμέριμνη στάση στην οποία αρκείται – όταν συμπεριλαμβάνει τις αρχαιότερες οιδιπόδειες φαντασιώσεις μέσα στο μητρικό σώμα – ως προς την προέλευσή τους από την πραγματικότητα που υποθέτει το Όνομα-του-Πατρός.

Αν αναλογιστούμε ότι αυτό είναι όλο κι όλο το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε ο Τζόουνς στην προσπάθειά του να διαλευκάνει το παράδοξο του Φρόιντ, δηλαδή το να τοποθετήσει τη γυναίκα στην πρωταρχική άγνοια του φύλου της, συμπέρασμα που μετριάζεται από τη συνετή εξομολόγηση της άγνοιάς μας (εγχείρημα που ο Τζόουνς βασίζει εντονότατα στην προκατάληψη της υπεροχής του φυσικού, τόσο που αρέσκεται στην εδραίωση της άποψής του μνημονεύοντας ένα απόσπασμα από τη Γένεση), δεν κατανοούμε ποιο υπήρξε το όφελος.

Γιατί εφόσον πρόκειται για το άδικο που γίνεται στο γυναικείο φύλο (αναφωνεί ο Τζόουνς: «μια γυναίκα γεννιέται ή γίνεται;») λόγω της αμφίσημης λειτουργίας του φαλλικού σταδίου και στα δύο φύλα, η θηλυκότητα δε μοιάζει να αποσαφηνίζεται καλύτερα με το να επιβάλλεται η ακόμα πιο αμφίσημη άποψη μιας λειτουργίας του φαλλού που εξωθείται μέχρι τη στοματική επίθεση.

Πάντως όλος αυτός ο θόρυβος δε θα έχει αποδειχθεί μάταιος, εφόσον επιτρέπει τη διατύπωση των ακόλουθων ερωτημάτων πάνω στη «λύρα» της ανάπτυξης, αφού εκεί βρίσκεται και η μελωδία της.

1. Το κακό αντικείμενο μιας φανταστικής φαλλοφαγίας που το αποσπά από το στήθος του σώματος της μητέρας, είναι άραγε πατρικό χαρακτηριστικό;
2. Όταν ο φαλλός ανάγεται σε καλό αντικείμενο, επιθυμητό σαν θηλή αλλά πιο εύκολο στον χειρισμό (!) και πιο ικανοποιητικό (σε τι;), το ερώτημα αποσαφηνίζεται: το υποκείμενο το δανείζεται από το ίδιο τρίτο πρόσωπο; Γιατί δεν αρκεί να στολίζεται κανείς με την έννοια του συνδυασμένου γονέα, οφείλει και να γνωρίζει αν το υβρίδιο αυτό διαμορφώνεται σε επίπεδο εικόνας ή συμβόλου.
3. Η κλειτορίδα, που παρά τον αυτιστικό χαρακτήρα των αιτημάτων της, και η οποία εντούτοις επιβάλλεται στο πραγματικό, με ποιον τρόπο έρχεται να συγκριθεί με τις φαντασιώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω;
Και αν θέτει με ανεξάρτητο τρόπο το σεξουαλικό όργανο του κοριτσιού υπό το σημείο

d'une moins-value organique, l'aspect de redoublement proliférant qu'en prennent les fantasmes, les rend suspects de ressortir à la fabulation « légendaire ».

S'il se combine (lui aussi) au mauvais comme au bon objet, alors une théorie est requise de la fonction d'équivalence du phallus dans l'avènement de tout objet du désir, à quoi ne saurait suffire la mention de son caractère « partiel ».

4) De toute façon se retrouve la question de structure qu'a introduite l'approche de Freud, à savoir que le rapport de privation ou de manque à être que symbolise le phallus, s'établit en dérivation sur le manque à avoir qu'engendre toute frustration particulière ou globale de la demande, – et que c'est à partir de ce substitut, qu'en fin de compte le clitoris ⁽⁸⁾ met à sa place avant de succomber dans la compétition, que le champ du désir précipite ses nouveaux objets (au premier rang l'enfant à venir) de la récupération de la métaphore sexuelle où s'étaient déjà engagés tous les autres besoins.

Cette remarque assigne leur limite aux questions sur le développement, en exigeant qu'on les subordonne à une synchronie fondamentale.

VII. – MECONNAISSANCES ET PREJUGES

Au même point convient-il d'interroger si la médiation phallique draine tout ce qui peut se manifester de pulsionnel chez la femme, et notamment tout le courant de l'instinct maternel. Pourquoi ne pas poser ici que le fait que tout ce qui est analysable soit sexuel, ne comporte pas que tout ce qui est sexuel soit accessible à l'analyse ?

1) Pour ce qui est de la méconnaissance supposée du vagin, si d'une part on peut difficilement ne pas attribuer au refoulement sa persistance fréquente au-delà du vraisemblable, il reste qu'à part quelques observations (Josine Müller) que nous déclinons en raison même des traumatismes où elles s'attestent, les tenants de la connaissance « normale » du vagin en sont réduits à la fonder sur la primauté d'un déplacement de haut en bas des expériences de la bouche, soit à aggraver de beaucoup la discordance à laquelle ils prétendent pallier.

2) Suit le problème du masochisme féminin qui déjà se signale à promouvoir une pulsion partielle, soit, qu'on la qualifie ou non de prégénitale, régressive dans sa condition, au rang de pôle de la maturité génitale.

Une telle qualification en effet ne peut être tenue pour simplement homonymique d'une passivité, elle-même déjà métaphorique, et sa fonction idéalisante, inverse de sa note régressive, éclate de se maintenir indiscutée à l'encontre de l'accumulation qu'on force peut-être dans la genèse analytique moderne, des effets castrateurs et dévorants, disloquants et sidérateurs de l'activité féminine.

μιας οργανικής κατωτερότητας (υπό-αξίας), η μορφή του ακμαίου αναδιπλασιασμού που παίρνουν οι φαντασιώσεις θέτει βάσιμες υποψίες ότι ανάγονται σε μυθοπλασία της τάξης του «θρύλου».

Και αν η κλειτορίδα συνδυάζεται (και αυτή) τόσο με το κακό όσο και με το καλό αντικείμενο, τότε χρειάζεται μια θεωρία σχετικά με τη λειτουργία της ισοδυναμίας του φαλλού στην έλευση κάθε αντικείμενου της επιθυμίας, όπου η επίκληση του «μερικού» χαρακτήρα του αντικειμένου δεν αρκεί.

4. Όπως και να'χει, ξαναβρίσκουμε το ερώτημα της δομής που εισήγαγε η προσέγγιση του Φρόιντ: δηλαδή ότι η σχέση αποστέρησης ή έλλειψης τού είναι που συμβολίζεται από τον φαλλό, εδραιώνεται παράπλευρα επί της έλλειψης τού έχειν που γεννά κάθε ειδική ή σφαιρική ματαίωση του αιτήματος – και με αφετηρία αυτό το υποκατάστατο που η κλειτορίδα, σε τελική ανάλυση, τοποθετεί στη θέση του πριν υποκύψει στον ανταγωνισμό, το πεδίο της επιθυμίας σπεύδει να εισάγει τα νέα του αντικείμενα (στην πρώτη γραμμή τοποθετείται το παιδί που θα 'ρθει) ανάκτησης της σεξουαλικής μεταφοράς, όπου είχαν ήδη συμπεριληφθεί όλες οι άλλες ανάγκες.

Αυτή η παρατήρηση καθορίζει τα όρια των ερωτημάτων επί της ανάπτυξης, με την απαίτηση της υπαγωγής τους σε μια θεμελιώδη συγχρονία.

2. Παραγνώρισεις και προκαταλήψεις

Στο σημείο αυτό καλό είναι να αναρωτηθούμε αν η φαλλική διαμεσολάβηση απορροφά καθετί που μπορεί να εκφραστεί ως ενόρμηση στη γυναίκα, και κυρίως όλο το ρεύμα του μητρικού ενστίκτου. Γιατί, σε αυτό το σημείο, να μην αναρωτηθούμε πώς, ενώ ό,τι μπορεί να αναλυθεί είναι της τάξης του σεξουαλικού, ό,τι είναι σεξουαλικό, δεν είναι προσβάσιμο στην ανάλυση;

1. Σχετικά με την υποτιθέμενη παραγνώριση του κόλπου, αν, αφενός, δύσκολα μπορεί κανείς να μην αποδώσει στην απώθηση την επιμονή αυτής της παραγνώρισης ακόμα και πέρα από τα αυτονόητα, απομένει η διαπίστωση ότι, εξαιρουμένων ορισμένων παρατηρήσεων (της Josine Müller) που θα απορρίψουμε ακριβώς λόγω των τραυματικών εμπειριών όπου βεβαιώνονται, οι κατέχοντες την «κανονική» γνώση του κόλπου περιορίζονται στο να την εδραιώνουν στην πρωτοκαθεδρία μιας μετατόπισης των στοματικών βιωμάτων από πάνω προς τα κάτω, χειροτερεύοντας κατά πολύ την ασυμφωνία την οποία ισχυρίζονται ότι μετριάζουν.
2. Ακολουθεί το πρόβλημα του γυναικείου μαζοχισμού το οποίο ήδη σηματοδοτείται από την προαγωγή μίας μερικής ενόρμησης, παλινδρομούσας στη συνθήκη της, είτε τη χαρακτηρίζουμε προγενετήσια είτε όχι, σε επίπεδο πόλου της γενετήσιας ωρίμανσης. Πράγματι αυτός ο χαρακτηρισμός δε μπορεί να θεωρηθεί απλά συνώνυμος μιας παθητικότητας, μιας έννοιας που ήδη άπτεται της μεταφοράς. Η δε λειτουργία εξιδανίκευσης που περιέχει, αντιστρόφως ανάλογη της παλινδρομικής χροιάς του, φαίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρα εφόσον ο χαρακτηρισμός αυτός παραμένει θέμα που δε συζητιέται σε αντίθεση με τη συσσώρευση - που πιθανώς χρησιμοποιείται υπερβολικά και λανθασμένα στη γένεση της σύγχρονης ψυχανάλυσης - των ευνοχιστικών και καταβροχθιστικών, απορρυθμιστικών και παραλυτικών αποτελεσμάτων της γυναικείας δραστηριότητας.

Peut-on se fier à ce que la perversion masochiste doit à l'invention masculine, pour conclure que le masochisme de la femme est un fantasme du désir de l'homme ?

3) En tout cas dénoncera-t-on la débilité irresponsable qui prétend déduire les fantasmes d'effraction des frontières corporelles, d'une constante organique dont la rupture de membrane ovulaire serait le prototype. Analogie grossière qui montre assez à quelle distance on se tient du mode de pensée qui est celui de Freud en ce domaine quand il éclaire le tabou de la virginité.

4) Car nous confinons ici au ressort par quoi le *vaginisme* se distingue des symptômes névrotiques même quand ils coexistent, et qui explique qu'il cède au procédé suggestif dont le succès est notoire dans l'accouchement sans douleur.

Si l'analyse en effet en est à ravalier son vomissement en tolérant que dans son orbe, l'on confonde angoisse et peur, il est peut-être ici une occasion de distinguer entre inconscient et préjugé, quant aux effets du signifiant.

Et de reconnaître du même coup que l'analyste est tout aussi offert qu'un autre à un préjugé sur le sexe, passé ce que lui découvre l'inconscient.

Souvenons-nous de l'avis que Freud répète souvent de ne pas réduire le supplément du féminin au masculin au complément du passif à l'actif ?

VIII. – LA FRIGIDITE ET LA STRUCTURE SUBJECTIVE

1) La frigidité, pour étendu qu'en soit l'empire, et presque générique si l'on tient compte de sa forme transitoire, suppose toute la structure inconsciente qui détermine la névrose, même si elle apparaît hors de la trame des symptômes. Ce qui rend compte d'une part de son inaccessibilité à tout traitement somatique, – d'autre part de l'échec ordinaire des bons offices du partenaire le plus souhaité.

Seule l'analyse la mobilise, parfois incidemment, mais toujours dans un transfert qui ne saurait être contenu dans la dialectique infantilissante de la frustration, voire de la privation, mais bien tel qu'il mette en jeu la castration symbolique. Ce qui vaut ici un rappel de principe.

Μπορούμε άραγε να βασιστούμε σε ό,τι η διαστροφή του μαζοχισμού οφείλει στην ανδρική επιπόνηση ώστε να συμπεράνουμε ότι ο μαζοχισμός της γυναίκας αποτελεί φαντασίωση της επιθυμίας του άνδρα;

3. Σε κάθε περίπτωση, θα καταγγείλουμε την ανεύθυνη ανοησία σύμφωνα με την οποία οι φαντασιώσεις καταπάτησης των ορίων του σώματος προέρχονται από μια οργανική σταθερά της οποίας το πρότυπο μοντέλο υποτίθεται ότι είναι η διάρρηξη της μεμβράνης του ωαρίου. Χονδροειδής παραλληλισμός θα έλεγε κανείς, που καταδεικνύει παραστατικά την απόσταση που μας χωρίζει από τον τρόπο σκέψης του Φρόιντ στον τομέα αυτό όταν εκείνος διαφωτίζει το ταμπού της παρθενίας.
4. Γιατί πλησιάζουμε το κίνητρο εκείνο που διαχωρίζει το φαινόμενο του *κολπόσπασμου* από τα νευρωτικά συμπτώματα ακόμα και όταν συνυπάρχει με αυτά, και που εξηγεί το ότι υποχωρεί με τη διαδικασία της υποβολής, της οποίας η επιτυχία είναι γνωστή στον ανώδυνο τοκετό.

Αν, πράγματι, η ψυχανάλυση βρίσκεται στο σημείο να καταπίνει τον ίδιο της τον εμετό ανεχόμενη στους κύκλους της να συγχέεται η αγωνία με τον φόβο, ίσως εδώ να μας δίδεται η ευκαιρία να κάνουμε τον διαχωρισμό μεταξύ ασυνειδήτου και προκαταλήψεων σε ό,τι αφορά τις συνέπειες του σημαίνοντος.

Και να αναγνωρίσουμε ταυτόχρονα ότι ο αναλυτής προσφέρεται όσο και κάθε άλλος σε προκαταλήψεις επί του φύλου, αφού παρέλθει ό,τι του αποκαλύπτει το ασυνείδητο.

Ας θυμηθούμε την προειδοποίηση που ο Φρόιντ επαναλάμβανε συχνά και σύμφωνα με την οποία δεν πρέπει να αναγάγουμε το παραπλήρωμα του γυναικείου ως προς το ανδρικό στο συμπλήρωμα του παθητικού ως προς το ενεργητικό.

Η. Η ψυχρότητα και η υποκειμενική δομή.

1. Η ψυχρότητα, όσο εκτεταμένη και αν είναι, και σχεδόν γενικευμένη αν λάβουμε υπόψη τη μεταβατική μορφή της, προϋποθέτει όλη την ασυνείδητη δομή που καθορίζει τη νεύρωση, ακόμα και αν εμφανίζεται εκτός του πλέγματος των συμπτωμάτων. Γεγονός που, αφενός, εξηγεί πώς καμία θεραπεία σε σωματικό επίπεδο δε μπορεί να την αντιμετωπίσει και, αφετέρου, τη συνήθη αποτυχία των υπηρεσιών και του πιο επιθυμητού παρτενέρ.

Η ανάλυση μόνο την κινητοποιεί, καμιά φορά τυχαία, αλλά πάντοτε στα πλαίσια μιας μεταβίβασης που δε μπορεί να συμπεριληφθεί στην παλιμπαιδιστική διαλεκτική της ματαίωσης, ή ακόμα και της στέρησης, αλλά της μεταβίβασης εκείνης που θέτει επί τάπητος τον συμβολικό ευνουχισμό. Κάτι που επιβάλλει σε αυτό το σημείο μία υπενθύμιση αρχής.

2) Principe simple à poser, que la castration ne saurait être déduite du seul développement, puisqu'elle suppose la subjectivité de l'Autre en tant que lieu de sa loi. L'altérité du sexe se dénature de cette aliénation. L'homme sert ici de relais pour que la femme devienne cet Autre pour elle-même, comme elle l'est pour lui.

C'est en cela qu'un dévoilement de l'Autre intéressé dans le transfert peut modifier une défense commandée symboliquement.

Nous voulons dire que la défense ici se conçoit d'abord dans la dimension de mascarade que la présence de l'Autre libère dans le rôle sexuel.

Si l'on repart de cet effet de voile pour y rapporter la position de l'objet, on soupçonnera comment peut se dégonfler la conceptualisation monstrueuse dont l'actif analytique a été plus haut interrogé. Peut-être simplement veut-elle dire que tout peut être mis au compte de la femme pour autant que dans la dialectique phallocentrique, elle représente l'Autre absolu.

Il faut donc revenir à l'envie du pénis (*Penisneid*) pour observer qu'à deux moments différents et avec une certitude en chacun également allégée du souvenir de l'autre, Jones en fait une perversion, puis une phobie.

Les deux appréciations sont également fausses et dangereuses. L'une marque l'effacement de la fonction de la structure devant celle du développement où a toujours plus glissé l'analyse, ici en contraste avec l'accent mis par Freud sur la phobie comme pierre d'angle de la névrose. L'autre inaugure la montée du dédale où l'étude des perversions s'est trouvée vouée pour y rendre compte de la fonction de l'objet.

Au dernier détour de ce palais des mirages, c'est au *splitting* de l'objet qu'on en vient, faute d'avoir su lire dans l'admirable note interrompue de Freud sur le *splitting* de l'*ego*, le *fading* du sujet qui l'accompagne.

Peut-être est-il là aussi le terme où l'illusion se dissipera du *splitting* où l'analyse s'est engluée à faire du bon et du mauvais des attributs de l'objet.

Si la position du sexe diffère quant à l'objet, c'est de toute la distance qui sépare la forme fétichiste de la forme érotomaniaque de l'amour. Nous devons en retrouver les saillants dans le vécu le plus commun.

3) Si l'on part de l'homme pour apprécier la position réciproque des sexes, on voit que les filles-phallus, dont l'équation a été posée par M. Fenichel de façon méritoire encore que tâtonnante, prolifèrent sur un *Venusberg* à situer au-delà du « Tu es ma femme » par quoi il constitue sa partenaire, – en quoi se confirme que ce qui resurgit dans l'inconscient du sujet c'est le désir de l'Autre, soit le phallus désiré par la Mère.

2. Μια αρχή που εύκολα τίθεται, ότι δηλαδή ο ευνουχισμός δε θα μπορούσε να εξαχθεί μόνο από την ανάπτυξη, αφού προϋποθέτει την υποκειμενικότητα του Άλλου ως τον τόπο του Νόμου του. Η ετερότητα των φύλων μεταβάλλεται από αυτήν την αλλοτρίωση. Ο άνδρας αποκτά εδώ λειτουργία διάμεσου ώστε η γυναίκα να γίνει αυτός ο Άλλος για την ίδια, με τον ίδιο τρόπο που αυτή είναι ο Άλλος για εκείνον. Κατ' αυτόν τον τρόπο βλέπει κανείς πώς η αποκάλυψη του Άλλου που τον αφορά η μεταβίβαση μπορεί να τροποποιήσει μια άμυνα που ελέγχεται συμβολικά. Εννοώ ότι η άμυνα εδώ νοείται αρχικά στη διάσταση της μασκαράτας που η παρουσία του Άλλου απελευθερώνει σε σχέση με τον σεξουαλικό ρόλο. Αν θέσουμε ως νέα αφετηρία αυτό το «αποτέλεσμα πέπλου» και ορίσουμε εκεί τη θέση του αντικειμένου, καταλαβαίνει κανείς πώς «ξεφουσκώνει» η τερατώδης θεωρητικοποίηση, το αναλυτικό ενεργητικό της οποίας εξετάστηκε πιο πάνω. Πιθανώς απλά να σημαίνει ότι η γυναίκα μπορεί να φταίει για όλα, εφόσον, σύμφωνα με τη φαλλοκεντρική διαλεκτική, αντιπροσωπεύει τον απόλυτο Άλλο. Συνεπώς, πρέπει να επανέλθουμε στον φθόνο του πέους (*Penisneid*) ώστε να παρατηρήσουμε ότι ο Τζόουνς σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές – και με τόση βεβαιότητα σε καθεμία από αυτές που η μία αλαφραίνεται μόνο από την ανάμνηση της άλλης - την ανάγει αρχικά σε διαστροφή, και μετά σε φοβία. Αμφότερες οι εκτιμήσεις αυτές είναι ομοίως λανθασμένες και επικίνδυνες. Η μία απαλείφει τη λειτουργία της δομής μπροστά σε εκείνη της ανάπτυξης, όπου η ψυχανάλυση δεν έπαψε να ολισθαίνει, και εδώ μάλιστα σε αντίθεση με την έμφαση που προσέδωσε ο Φρόιντ στη φοβία ως ακρογωνιαίο λίθο της νεύρωσης. Η άλλη εκτίμηση αποτελεί την απαρχή της δαιδαλώδους πορείας όπου αφέθηκε η μελέτη των διαστροφών για να εξηγήσει τη λειτουργία του αντικειμένου. Στο τελευταίο παρακαμπτήριο πέρασμα από το παλάτι των ψευδαισθήσεων, έφθασαν μέχρι το *splitting* του αντικειμένου, αφού δεν ήξεραν να διαβάσουν στη θαυμαστή και ανολοκλήρωτη σημείωση του Φρόιντ σχετικά με το *splitting* του εγώ, το *fading* του υποκειμένου που το συνοδεύει. Μπορεί σε αυτό το σημείο να βρίσκεται και το τέρμα όπου η ψευδαισθήση θα διαλυθεί από το *splitting* όπου η ψυχανάλυση βάλτωσε με το να χαρακτηρίζει καλά ή κακά τα χαρακτηριστικά του αντικειμένου. Αν η θέση του φύλου διαφέρει ως προς το αντικείμενο, αυτή η διαφορά είναι εκείνη της απόστασης που χωρίζει τη φετιχιστική από την ερωτομανιακή μορφή του έρωτα. Τα βασικά στοιχεία της τα βρίσκει κανείς και στην πιο τυπική καθημερινότητα.
3. Αν πάρουμε ως αφετηρία τον άνδρα για να αξιολογήσουμε την αμοιβαία θέση των φύλων, θα δούμε ότι τα κορίτσια-φαλλοί, των οποίων η συνάρτηση δόθηκε από τον κύριο Fenichel κατά τρόπο αξιόπαινο αν και λίγο διστακτικό, αφθονούν πάνω σε ένα μυθικό όρος της Αφροδίτης («Venusberg»), τόπο που αναδύεται πέρα από το «Είσαι η γυναίκα μου» με το οποίο ο άνδρας ορίζει τη σύντροφό του. Και εδώ επιβεβαιώνεται ότι αυτό που επανεμφανίζεται στο ασυνείδητο του υποκειμένου είναι η επιθυμία του Άλλου, δηλαδή ο φαλλός που επιθυμεί η Μητέρα.

Après quoi s'ouvre la question de savoir si le pénis réel, d'appartenir à son partenaire sexuel, voue la femme à un attachement sans duplicité, à la réduction près du désir incestueux dont le procédé serait ici naturel.

On prendra le problème à revers en le tenant pour résolu.

4) Pourquoi ne pas admettre en effet que, s'il n'est pas de virilité que la castration ne consacre, c'est un amant châtré ou un homme mort (voire les deux en un), qui pour la femme se cache derrière le voile pour y appeler son adoration, – soit du même lieu au-delà du semblable maternel d'où lui est venu la menace d'une castration qui ne la concerne pas réellement.

Dès lors c'est de cet incubé idéal qu'une réceptivité d'étreinte a à se reporter en sensibilité de gaine sur le pénis.

C'est à quoi fait obstacle toute identification imaginaire de la femme (dans sa stature d'objet proposé au désir) à l'étalon phallique qui supporte le fantasme.

Dans la position d'ou bien-ou bien où le sujet se trouve pris entre une pure absence et une pure sensibilité, il n'est pas à s'étonner que le narcissisme du désir se raccroche immédiatement au narcissisme de l'*ego* qui est son prototype.

Que des êtres insignifiants soient habités par une dialectique aussi subtile, c'est à quoi l'analyse nous accoutume et ce qu'explique que le moindre défaut de l'*ego* soit sa banalité.

5) La figure du Christ, évocatrice sous cet aspect d'autres plus anciennes, montre ici une instance plus étendue que l'allégeance religieuse du sujet ne le comporte. Et il n'est pas vain de remarquer que le dévoilement du signifiant le plus caché qui était celui des Mystères, était aux femmes réservé.

À un niveau plus terre à terre, on rend compte ainsi : a) de ce que la duplicité du sujet est masquée chez la femme, d'autant plus que la servitude du conjoint le rend spécialement apte à représenter la victime de la castration ; b) du vrai motif où l'exigence de la fidélité de l'Autre prend chez la femme son trait particulier ; c) du fait qu'elle justifie plus aisément cette exigence de l'argument supposé de sa propre fidélité.

6) Ce canevas du problème de la frigidité est tracé en des termes où les instances classiques de l'analyse se relogeront sans difficulté. Il veut par ses grandes lignes aider à éviter l'écueil où les travaux analytiques se dénaturent toujours plus : soit leur ressemblance au remontage d'une bicyclette par un sauvage qui n'en aurait jamais vu, au moyen d'organes détachés de modèles historiquement assez distants pour qu'ils n'en comportent pas même d'homologues, leur double emploi de ce fait n'étant pas exclu.

Κατόπιν αυτού, τίθεται το εξής ερώτημα: μήπως το πραγματικό πέος, με το να ανήκει στον σεξουαλικό της παρτενέρ, προορίζει τη γυναίκα σε μια ξεκάθαρη αφοσίωση, κατόπιν της διαδικασίας μείωσης της αιμομικτικής επιθυμίας, η οποία θα ήταν εδώ φυσική;

Θα προσεγγίσουμε το πρόβλημα από την ανάποδη, θεωρώντας ότι η λύση έχει βρεθεί.

4. Πράγματι, γιατί να μην παραδεχτούμε ότι αν δεν υπάρχει αρρενοπώτητα που ο ευνουχισμός να μην εγκαθιδρύει, τότε αυτό που για τη γυναίκα κρύβεται πίσω από το πέπλο και εγκαλεί τη λατρεία της, είναι ένας ευνουχισμένος εραστής ή ένας νεκρός άντρας (ή και τα δύο σε ένα). Από το ίδιο σημείο δηλαδή του πέρα από τον μητρικό όμοιο από όπου της ήρθε η απειλή ενός ευνουχισμού που δεν την αφορά πραγματικά.

Από'κεί και πέρα, από αυτόν τον ιδανικό δολερό και ερωτομανή δαίμονα οφείλει η δεκτικότητα του εναγκαλισμού να μετατραπεί σε ευαισθησία κολεού πάνω στο πέος.

Σε αυτήν την ευαισθησία αποτελεί πρόσκομμα κάθε φανταστική ταύτιση της γυναίκας (στη θέση που έχει ως αντικείμενου που προσφέρεται στην επιθυμία), ταύτιση δηλαδή στο φαλλικό μέτρο αναφοράς που στηρίζει τη φαντασίωση.

Από τη θέση του «είτε έτσι είτε αλλιώς» στην οποία βρίσκεται παγιδευμένο το υποκείμενο μεταξύ καθαρής απουσίας και καθαρής ευαισθησίας, δεν είναι να απορεί κανείς που ο ναρκισσισμός της επιθυμίας γαντζώνεται αμέσως πάνω στον ναρκισσισμό του εγώ που είναι και το πρωτότυπό του.

Η πρακτική της ψυχανάλυσης μας εξοικειώνει με το γεγονός ό,τι όντα ασήμαντα κατοικούνται από μια διαλεκτική τόσο εκλεπτυσμένη, και έτσι εξηγείται επίσης ότι το παραμικρό ελάττωμα τού εγώ είναι η κοινοτυπία του.

5. Η μορφή του Χριστού, που υπό αυτήν την έννοια ανακαλεί παλαιότερες μορφές, φανερώνει εδώ πως κατέχει θέση πιο εκτεταμένη απ' ό,τι η θρησκευτική ευλάβεια του υποκειμένου υποδηλώνει. Και διόλου μάταιο δεν είναι να αναφέρουμε ότι η φανέρωση του πιο κρυφού σημαίνοντος που ήταν εκείνο των Μυστηρίων, επιφυλασσόταν στις γυναίκες.

Για να επανέλθουμε σε πιο εγκόσμια πράγματα, ας συνοψίσουμε ως εξής:

α) ότι η διττότητα του υποκειμένου είναι κρυμμένη στη γυναίκα κι ακόμη περισσότερο που η υποτέλεια του συντρόφου τον καθιστά ιδιαίτερα ικανό να αντιπροσωπεύει το θύμα του ευνουχισμού, β) την πραγματική αιτία για την οποία το χαρακτηριστικό της απαίτησης της πίστης του Άλλου παίρνει στη γυναίκα την ιδιαίτερη μορφή του, γ) ότι δικαιολογεί ακόμα ευκολότερα αυτήν της την απαίτηση με το υποθετικό επιχείρημα της δικής της πίστης.

6. Η παρούσα ανασκόπηση του προβλήματος της ψυχρότητας χαράχθηκε σύμφωνα με όρους στους οποίους οι κλασικοί θεσμοί της ψυχανάλυσης θα επαναπροσδιοριστούν χωρίς δυσκολία. Σκοπός των κατευθυντήριων αυτών γραμμών είναι η αποφυγή του σκοπέλου όπου οι αναλυτικές εργασίες αλλοιώνονται όλο και περισσότερο: το φαινόμενο θυμίζει άγριο που προσπαθεί να συναρμολογήσει ποδήλατο χωρίς ποτέ του να έχει ξαναδεί παρόμοιο πράγμα, με ανταλλακτικά που προέρχονται από μοντέλα που είναι αρκετά απομακρυσμένα ιστορικά ώστε να μην έχουν σχέση μεταξύ τους, μη αποκλείοντας όμως εξ' αυτού τη διπλή τους χρήση.

Qu'à tout le moins quelque élégance renouvelle le côté bouffe des trophées ainsi obtenus.

IX. – L'HOMOSEXUALITE FEMININE ET L'AMOUR IDEAL

L'étude du cadre de la perversion chez la femme ouvre un autre biais.

La démonstration ayant été fort loin poussée pour la plupart des perversions mâles que leur motif imaginaire est le désir de préserver un phallus qui est celui qui a intéressé le sujet dans la mère, – l'absence chez la femme du fétichisme qui représente de ce désir le cas presque manifeste, laisse à soupçonner un sort autre de ce désir dans les perversions qu'elle présente.

Car supposer que la femme elle-même assume le rôle du fétiche, n'est qu'introduire la question de la différence de sa position quant au désir et à l'objet.

Jones, dans son article, inaugural de la série, sur le premier développement de la sexualité féminine, part de son expérience exceptionnelle de l'homosexualité chez la femme et prend les choses dans un médium qu'il eût peut-être mieux fait de soutenir. Il fait bifurquer le désir du sujet dans le choix qui s'imposerait à lui entre son objet incestueux, ici le père, et son propre sexe. L'éclaircissement qui en résulte serait plus grand à ne pas tourner court sur l'appui trop commode de l'identification.

Une observation mieux armée dégagerait, semble-t-il, qu'il s'agit plutôt d'une relève de l'objet : on pourrait dire d'un défi relevé. Le cas princeps de Freud, inépuisable comme à l'accoutumée, fait saisir que ce défi prend son départ dans une exigence de l'amour bafouée dans le réel et qu'il ne va à rien de moins qu'à se donner les gants de l'amour courtois.

Si plus qu'un autre un tel amour se targue d'être celui qui donne ce qu'il n'a pas, c'est bien là ce que l'homosexuelle excelle à faire pour ce qui lui manque.

Ce n'est pas proprement l'objet incestueux que celle-ci choisit au prix de son sexe ; ce qu'elle n'accepte pas, c'est que cet objet n'assume son sexe qu'au prix de la castration.

Ce n'est pas dire qu'elle renonce au sien pour autant : bien au contraire dans toutes les formes, même inconscientes, de l'homosexualité féminine, c'est sur la féminité que porte l'intérêt suprême, et Jones a ici fort bien détecté le lien du fantasme de l'homme, invisible témoin, avec le soin porté par le sujet à la jouissance de sa partenaire.

Ευχή μας είναι μια κομψότητα να έρθει να ανανεώσει την «κωμική» πλευρά των τροπαίων που κατ'αυτόν τον τρόπο αποκτήθηκαν.

Θ. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία και η ιδανική αγάπη.

Η μελέτη του πλαισίου της διαστροφής στη γυναίκα ανοίγει άλλο μονοπάτι.

Για την πλειονότητα των διαστροφών στους άντρες έχει υπάρξει μεγάλη παραγωγή σχετικά με το φαντασιακό τους κίνητρο που είναι η διατήρηση ενός φαλλού, εκείνου που ενδιέφερε το υποκείμενο παλαιότερα στη μητέρα. Όμως, η απουσία στη γυναίκα του φετιχισμού, ο οποίος εκπροσωπεί τη σχεδόν ολοφάνερη απόρροια αυτής της επιθυμίας, μας ωθεί στο να υποψιαστούμε ότι άλλη είναι η μοίρα αυτής της επιθυμίας στις διαστροφές που η γυναίκα παρουσιάζει.

Γιατί με το να υποθέτουμε ότι η ίδια η γυναίκα επωμίζεται το ρόλο του φετίχ, το μόνο που κάνουμε είναι να εισάγουμε το ζήτημα της διαφοράς της θέσης της ως προς την επιθυμία και το αντικείμενο.

Ο Τζόουνς, στο άρθρο του, που εγκαινιάζει μία σειρά άρθρων σχετικά με την πρώτη ανάπτυξη της γυναικείας σεξουαλικότητας, ξεκινά από την εξαιρετική εμπειρία του της ομοφυλοφιλίας στη γυναίκα και θέτει τα πράγματα σε ένα πλαίσιο που πιθανώς θα έπρεπε να είχε υποστηρίξει καλύτερα. Διανέμει διχαλωτά την επιθυμία του υποκειμένου μεταξύ της επιλογής που υποτίθεται ότι του επιβάλλεται μεταξύ του αιμομικτικού του αντικειμένου, εδώ πρόκειται για τον πατέρα, και του ιδίου του τού φύλου. Η αποσαφήνιση που απορρέει θα ήταν μεγαλύτερη αν δε σταματούσε ξαφνικά στο υπερβολικά «εύκολο» στήριγμα της ταύτισης.

Μια πιο ενδελεχής παρατήρηση, θα αποκάλυπτε, καθώς φαίνεται, ότι πρόκειται περισσότερο περί αντικατάστασης του αντικειμένου, ή ακόμα καλύτερα μιας πρόκλησης που γίνεται δεκτή. Η κλασική περίπτωση του Φρόιντ, ανεξάντλητη ως συνήθως, δείχνει ότι η πρόκληση αυτή ξεκινά από την απαίτηση μιας αγάπης που περιφρονήθηκε στο πραγματικό, αγάπης που δε φτάνει σε τίποτε λιγότερο από το να ενδυθεί τους τρόπους της υποτιτικής αγάπης.

Αν η υποτιτική αγάπη, περισσότερο από άλλες μορφές αγάπης, καυχιέται ότι δίνει αυτό που δεν έχει, σε αυτό το σημείο ακριβώς η ομοφυλόφιλη αριστεύει στο να πράττει έναντι αυτού που της λείπει.

Η ομοφυλόφιλη δεν επιλέγει ακριβώς το αιμομικτικό αντικείμενο με αντίτιμο το φύλο της. Αυτό που δεν αποδέχεται είναι ότι το αντικείμενο αυτό δεν επωμίζεται το φύλο του παρά μόνο με το αντίτιμο του ευνουχισμού.

Πράγμα που δε σημαίνει ότι απαρνιέται το δικό της φύλο: ακριβώς το αντίθετο, σε όλες της τις μορφές, ακόμα και στις ασυνείδητες, η γυναικεία ομοφυλοφιλία, διατηρεί ένα υπέρτατο ενδιαφέρον για τη θηλυκότητα. Ο Τζόουνς, στο σημείο αυτό, αναγνώρισε πολύ εύστοχα τον δεσμό ανάμεσα στη φαντασίωση του άντρα, αόρατου μάρτυρα, και στη φροντίδα με την οποία επιδίδεται η ομοφυλόφιλη στην απόλαυση της συντροφού της.

2) Il reste à prendre de la graine du naturel avec lequel telles femmes se réclament de leur qualité d'hommes, pour l'opposer au style de délire du transsexualiste masculin. Peut-être se découvre-t-il par là l'accès qui mène de la sexualité féminine au désir même. Bien loin que réponde en effet à ce désir la passivité de l'acte, la sexualité féminine apparaît comme l'effort d'une jouissance enveloppée dans sa propre contiguïté (dont peut-être toute circoncision indique-t-elle la rupture symbolique) pour *se réaliser à l'envi* du désir que la castration libère chez le mâle en lui donnant son signifiant dans le phallus. Est-ce alors ce privilège de signifiant que Freud vise en suggérant qu'il n'y a peut-être qu'une libido et qu'elle est marquée du signe mâle ? Si quelque configuration chimique la supportait au-delà, pourrait-on n'y pas voir l'exaltante conjonction de la dissymétrie des molécules qu'emploie la construction vivante, avec le manque concerté dans le sujet par le langage, pour que s'y exercent en rivaux les tenants du désir et les appelants du sexe (la partialité de ce terme étant ici toujours la même).

X. – LA SEXUALITE FEMININE ET LA SOCIETE

Restent quelques questions à proposer sur les incidences sociales de la sexualité féminine.

- 1) Pourquoi le mythe analytique fait-il défaut concernant l'interdit de l'inceste entre le père et la fille ?
- 2) Comment situer les effets sociaux de l'homosexualité féminine, par rapport à ceux que Freud attribue, sur des supposés fort distants de l'allégorie à quoi ils se sont réduits depuis, à l'homosexualité masculine : à savoir une sorte d'entropie s'exerçant vers la dégradation communautaire.

2. Απομένει να εξετάσουμε τη φυσικότητα με την οποία οι γυναίκες αυτές επικαλούνται την ανδρική τους ιδιότητα και να την αντιπαραβάλουμε με το παραληρηματικό στυλ του ανδρικού τρανσεξουαλισμού.

Μπορεί κατ'αυτόν τον τρόπο να αποκαλύπτεται η οδός πρόσβασης που οδηγεί από τη γυναικεία σεξουαλικότητα στην ίδια την επιθυμία.

Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι μακράν απέχει από το να απαντά πράγματι σε αυτήν την επιθυμία η παθητικότητα της πράξης, η γυναικεία σεξουαλικότητα εμφανίζεται σαν την προσπάθεια μιας απόλαυσης τυλιγμένης μέσα στην ίδια της την εγγύτητα (της οποίας κάθε περιχάραξη πιθανώς να αποτελεί ένδειξη της συμβολικής ρήξης) ώστε να *πραγματώνεται ανταγωνιζόμενη* την επιθυμία που ο ευνουχισμός απελευθερώνει στο αρσενικό όταν του προσδίδει το σημαίνον της μέσω του φαλλού.

Μήπως τότε αυτό να είναι το προνόμιο του σημαίνοντος που ο Φρόιντ εννοεί όταν προτείνει ότι πιθανώς να υπάρχει μόνο μια λήμπιντο και ότι αυτή φέρει το σημάδι του αρσενικού σημείου; Αν κάποια χημική διαμόρφωση τη στήριζε παραπέρα, δε θα μπορούσε κανείς να αγνοήσει τη συναρπαστική σύζευξη της ασυμμετρίας των μορίων που ο ζωντανός οργανισμός χρησιμοποιεί, με τη συντονισμένη έλλειψη που υπάρχει στο υποκείμενο λόγω της γλώσσας, ώστε να τοποθετούνται ως αντίπαλοι οι έχοντες της επιθυμίας και οι καλούντες το φύλο (ο μερικός χαρακτήρας του όρου «φύλο» παραμένει εδώ πάντοτε ο ίδιος).

1. Η γυναικεία σεξουαλικότητα και η κοινωνία

Απομένει να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα σχετικά με τον κοινωνικό αντίκτυπο της γυναικείας σεξουαλικότητας.

1. Γιατί ο αναλυτικός μύθος υπολείπεται σε ό,τι αφορά το απαγορευμένο της αιμομιξίας μεταξύ πατέρα και κόρης;
2. Πώς να τοποθετήσει κανείς τις κοινωνικές προεκτάσεις της γυναικείας ομοφυλοφιλίας σε σχέση με εκείνες που ο Φρόιντ αποδίδει - βάσει υποθέσεων που πολύ απέχουν από την αλληγορία στην οποία μειώθηκαν έκτοτε - στην ανδρική ομοφυλοφιλία, και που συνίστανται σε ένα είδος εντροπίας που ασκείται με κατεύθυνση την κοινοτική υποβάθμιση;

Sans aller à y opposer les effets antisociaux qui ont valu au catharisme, ainsi qu'à l'Amour qu'il inspirait, sa disparition, ne pourrait-on à considérer dans le mouvement plus accessible des Précieuses l'éros de l'homosexualité féminine, saisir ce qu'il véhicule d'information, comme contraire à l'entropie sociale.

3) Pourquoi enfin l'instance sociale de la femme reste-t-elle transcendante à l'ordre du contrat que propage le travail ? Et notamment est-ce par son effet que se maintient le statut du mariage dans le déclin du paternalisme ?

Toutes questions irréductibles à un champ ordonné des besoins.

Écrit deux ans avant le Congrès.

Χωρίς να φτάσουμε στην αντιπαραβολή αυτού με τις αντικοινωνικές συνέπειες που επέφεραν την εξαφάνιση του κινήματος των Καθαρών (Catharisme)³, καθώς και της Αγάπης που ενέπνεε, δεν θα μπορούσε κανείς να εξετάσει στο πιο προσιτό κίνημα των Κομψευομένων (Précieuses)⁴, τον έρωτα της γυναικείας ομοφυλοφιλίας, συλλαμβάνοντας όποιες πληροφορίες μετέφερε, ως το αντίθετο της κοινωνικής εντροπίας;

3. Τέλος, γιατί η κοινωνική θέση της γυναίκας συνεχίζει να είναι υπερβατική προς την τάξη του συμβολαίου που η εργασία μεταδίδει; Και, ειδικότερα, μήπως το αποτέλεσμα αυτού είναι η διατήρηση της θέσης του γάμου εν μέσω της πτώσης του πατερναλισμού;

Σύνολο ζητημάτων που δεν μπορούν να περιοριστούν σε ένα οργανωμένο πεδίο αναγκών.

Συντάχθηκε δύο χρόνια πριν το Συνέδριο

³ Σ.τ.Μ.: Οι Καθαροί (η ύπαρξη των οποίων προσδιορίζεται από τον 11^ο έως τον 14^ο αιώνα μ.Χ. στη Δυτική Ευρώπη) πίστευαν πως το σύμπαν αποτελούσε δημιουργία ενός θεού διφορούμενου: ότι ο υλικός κόσμος προερχόταν από μια εξουσία κακή που προσέφερε πειρασμούς και διαφθορά, ενώ ο παράδεισος προερχόταν από μια εξουσία καλή που προσέφερε λύτρωση και πνευματική εξύψωση. Θεωρούσαν το ανθρώπινο σώμα ως την υλική φυλακή ψυχών αγγέλων που βρέθηκαν στη Γη μετά από μια μάχη μεταξύ των δημιουργών, του καλού και του κακού δημιουργού. Η Αγάπη των Καθαρών (που αναφέρει ο Λακάν) πηγή της είχε τον κανόνα ενός βίου εγκράτειας. Για να μπορούν να ανταπεξέλθουν, οι πιστοί ζούσαν συνήθως ανά δύο άτομα του ίδιου φύλου διότι, όπως πίστευαν, μπορούσε κανείς να επιδείξει μεγαλύτερο σθένος έναντι της σεξουαλικής ορμής όταν είχε πλάι του ένα πρόσωπο του ίδιου φύλου για να του συμπαρασταθεί. Αποτέλεσμα αυτής της στάσης ζωής ήταν η υποτιτική αγάπη.

Η αδιάλλακτη στάση τους κατά του κλήρου, η αντίθεσή τους ως προς την ιεραρχία των Καθολικών, στην οποία πρόσαπταν τον επιδεικτικό πλούτο και τις καταχρήσεις εξουσίας, προκάλεσαν την οργή της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, πόσο μάλλον που η περιφρόνησή τους για το σώμα και η μηδενιστική αντίληψη της ύπαρξης θεωρούνταν άκρως επικίνδυνα. Εκδιώχθηκαν μέχρι τέλους. (Αποσπασματική μετάφραση του διαδικτυακού άρθρου στη διεύθυνση <http://fr.wikipedia.org/wiki/Catharisme>)

⁴ Σ.τ.Μ.: Το ρεύμα των Κομψευομένων (Préciosité) αποτέλεσε τρόπο ζωής και αισθητικό πρότυπο που έφθασε στο απόγειό του μεταξύ του 1650 και του 1660 στην αριστοκρατία του Παρισιού. Οι κώδικες σκέψης του ρεύματος αυτού σχηματίστηκαν σε σαλόνια, όπως εκείνο της Madeleine de Scudéry, όπου συναντιούνταν συγγραφείς και πνευματώδεις της εποχής. Οι Κομψευόμενοι, στους οποίους υπερτερούσαν οι γυναίκες, ήταν ένα ρεύμα που χαρακτηρίστηκε πρώτα απ' όλα από την ακραία λεπτότητα της συμπεριφοράς, των ιδεών και της γλώσσας. Αγαπούσαν τα παιχνίδια του πνεύματος και έθεσαν τη λεπτότητα της σκέψης στην υπηρεσία ενός λόγου (discours) με θέμα την αγάπη. Το συναίσθημα της αγάπης υπήρξε πράγματι στο επίκεντρο των συζητήσεων και έγινε αντικείμενο συγγραφής ποιημάτων και μυθιστορημάτων που οι κομψευόμενες σχολίαζαν στα σαλόνια τους. Σε ορισμένα χαρακτηριστικά ποιήματα απεικονίζεται πολύ καλά η σύλληψη της αγάπης κατά τις κομψευόμενες: πρόκειται για μιαν αγάπη καθαρή, κωδικοποιημένη, εξιδανικευμένη, ελεύθερη από τη χοντροκοπιά της σαρκικής επιθυμίας. Οι Κομψευόμενες, με την ιδιαίτερη σχέση που είχαν με την κομψότητα και τη μοναδικότητα της έκφρασης, επηρέασαν τη γλώσσα και τη λογοτεχνική παραγωγή του καιρού τους. Το ρεύμα των Κομψευομένων μπορεί, τέλος, να χαρακτηριστεί ως η επιθυμία των γυναικών να συμμετέχουν στον πνευματικό βίο και να συμπεριφέρονται ως όντα αυτόνομα. (Αποσπασματική μετάφραση του διαδικτυακού άρθρου στη διεύθυνση http://www.lettres-et-arts.net/histoire_litteraire_17_18_emes_siecles/135-la_preciosite)